

„Nyisd fel az egeket sok kiáltásunkra!
Anyai palástod fordítsd oltalmunkra!”

MEGHÍVÓ

az Akasztói Római Katolikus Plébánia
következő rendezvényére:

MÁRIA-ENCIKLOPÉDIA

**Szűz Mária tiszteletének öröksége
a 21. század elején**

Előadók: Lakatos Andor és Lakatos Adél,
a Kalocsai Főegyházmegyei Levéltár (KFL) munkatársai,
a *Mária-enciklopédia* c. kötet szerzői

Helyszín és időpont:
Akasztó, Szűz Mária Születése
(Kisboldogasszony) templom
2019. szeptember 7. (szombat) 18 óra

A képen: Szűz Mária megkoronázása
Kontuly Béla freskójának részlete,
Szent Antal (ferences) templom
Baja, 1950

Témafelvetés

- **Mária tiszteletének jeleit, emlékeit keressük** kétezer év távlatában, a 19-20. századra koncentrálna
- **A téma szerteágazó:** teológia, vallástudomány, képzőművészet, néprajz, irodalom, zene, a sok-sok részlet gazdagsága, eredője figyelemre méltó
- **1950-ben gyűjtő munkához láttak,** enciklopédikus igénnyel, a világegyház helyi tapasztalatait gondosan összegezve
- **Kalocsán 2016-ban jelent meg a Mária-enciklopédia,** az 1950-es adatgyűjtésre építve, az egyházmegye emlékeit ismertetve

„per Mariam ad Jesum”

- „**Márián keresztül Jézushoz**” szól az ősi mondás, kegyelem-közvetítő szerepének lényegéről
- **Kapu, lépcső, az Egyház anyja...** szemléletes hasonlatok sora az egyházi írónál, személye megkerülhetetlen

XVI. Benedek: Az Egyház nem apparátus. (...) Az egyház asszony. Édesanya. Élő szervezet. Az Egyház máriás dimenziója alkotja a legerősebb és legmeghatározóbb ellenpontot az Egyház csupán szervezeti vagy bürokratikus fogalmával szemben. (...) **csak akkor leszünk Egyház, ha Máriához leszünk hasonlóvá.** Az Egyház eredetét tekintve, akkor született meg, amikor Máriában kimondta az „igen” ((az Isten akaratára)). Ez a zsinat legmélyebb vágya, ébredjen fel újra lelkünkben az Egyház. Mária megmutatja az utat.

Mária a magyar kultúrtörténetben

*„Világ világa,
virágnak virága,
keserűen kínszatul,
vos szégekkel veretül!”
(Ómagyar Mária-siralom,
részlet)*

- **Nagyboldogasszony és Szűz Mária találkozása** a keresztény hitre térő magyaroknál (Szent Gellért), ld. a csángó ős-szülő Babba (Babba Mária) alakját...
- **Ómagyar Mária-siralom**, az első magyar nyelvű vers-nyelvemlék a 13. századból, a fájdalmas Anya himnuszával
- **Boldogasszony anyánk** kezdetű énekünk volt régi himnuszunk...
- **Máriás zászlók** alá gyűlt a török (és mások) ellen harcoló magyarság, hadi zászlóink sora-hagyománya 1508-1945 között töretlen (rajtuk a Magyarok Nagyasszonyával, a Szent Koronával)
- **Mária pénzeinken** is megjelent (Patrona Hungariae), Mátyás királytól egészen a 20. századi kétpengősig (1932)

Mária útján jártunk?

- **Szent István korona- (és ország) felajánlása közismert „hungaricum”,** melyet Prohászka Ottokár „eljegyzésnek” nevezett, mivel nem csupán közbenjárás-kérés volt, hanem valós kötődés
- **Szent István nem a „harcos” szentek közül választott** (pl. Szent György, Szent Demeter stb.) védelmezőt, hanem Máriához kapcsolta a magyarok útját ((ld. XVI. Benedek idézetét...))
- **Jártuk-e ezt az utat az évszázadok során?** Igen, lélekben, egyénileg és közösségben is, de sok kitérővel
- **Vallási néprajz:** a Szűzanya (Boldogasszony) alakja mélyen él a magyar néplélekben. Az élet fordulóit, újrakezdéseit meghatározó zarándoklatok (szentes búcsúk) világa, ünnepek és szokások sokasága kapcsolódott hozzá. Máriához mentek, hogy aztán zöld ágakkal, megújulva térjenek haza. A lélek fürdője volt ez, melyet a búcsús keresztségek is jeleztek.

Máriáról a korai egyházban

- **Theotokosz (Genitrix, Istenszüdő),** lett legfőbb jelzője az efezusi zsinaton (431), a többi teológiai vonatkozás tulajdonképpen ennek későbbi kibontása, következménye. Háttérben az angyali üdvözlés eseménye, a szabad akaratból kimondott igen.
- **Beata Maria Virgo (BMV), Boldogságos Szűz**
Mária: legkorábbi jelzői az ősegyházban: szűz és boldog. Apostoli hitvallásban: születék Szűz Máriától...
- **Sub Tuum Presidium** – Oltalmad alá futunk... Az első Mária-ima Egyiptomból, a 3. századból
- **Éva-Mária párhuzam-ellentét:**
Éva engedetlensége hozta a bűnt, Mária engedelmessége a szabadulást (jele az alma), társ a megváltás művében és az egyház anyja
- **Egyiptom fogadókészsége fontos** és jellemző a kereszténység korai időszakában (szerzetesség születése, ikonok stb.)

Ízisz alakja az ókorban

- **Egyiptomban** Ozirisz feleségeként és Hórusz anyjaként a legjelentősebb női istenség, anyaistennő, a termékenység, varázslás, tengerhajózás istennője, a nőiesség és hűség szimbóluma
- **Jelzői:** ég királynője, istenek anyja, tenger csillaga, tenger felett ragyogó hold (áldozatos feleség, védelmez, közbenjár)
- **Ízisz szerethető isten** (ld. görög Déméter hasonlósága, az embereket örölni-aratni tanítja) a római birodalomban elterjedt, papsága főként nőkől állt, legtöbbjük gyógyító és baba is volt (álomfejtéssel, időjárás befolyásolásával stb.)
- **Kultusza a 6. századig élt**, párhuzamosan a kereszténységgel, a brit szigetektől egészen a pannóniai Savariaig (Iseum)
- **Egyiptom fogadókészsége** fontos és jellemző a kereszténység korai időszakában (szerzetesség születése, ikonok stb.)

S. Maria Maggiore bazilika, mozaik
Róma (440 körül)

A legkorábbi ismert
Madonna-ábrázolás
Priscilla katakomba,
Róma (2. század)

Orante (blakhernissza) imádkozó-
könyörgő alak a római Priscilla
katakombában és Ohridban (13. sz.)

Madonnák: hodégétia (mutató) és
eleusza (érzelmes) változatban,
Máriapócsról és Vlagyimírből

Mária a katolikus megújulás idején

- **A tridenti zsinat után**, a reformáció utáni katolikus megújulás részeként került előtérbe és terjedt el a Szeplőtelen Fogantatás és a Mennyebe fölvevett Mária ábrázolása
- **Dogmák szintjén:** IX. Pius 1854-ben hirdette ki a szeplőtelen fogantatás dogmáját, XII. Pius pedig 1950-ben Mária mennybevitelének tételét
- **Az újkori válasz** volt ez a modern világ kihívásaira, ami az egyház szervezetét is elérte, ill. Európa társadalmi viszonyait alapvetően átalakította (polgári- és ipari forradalmak, majd háborúk)

Egyházpolitikai válság és lelki megújulás

- **1850-1950 között**, a katolikus egyházban igen nagy hitbuzgalmi megújulás ment végbe, egyébként kedvezőtlen szellemi-politikai környezetben, intézményes válságok közepette
- **A liberalizmus és nacionalizmus százada**, a szabadság és a nemzet nevében nagy dolgokat vittek véghez, de a túlzások szomorú következménye sem maradt el (nemzetállamok vetélkedése, korlátlan gazdasági verseny, társadalmi igazságtalanság)
- **Kérdés:** összeroppan-e az egyházszervezet a feudális kiváltságok elvesztésével, ki tud-e békülni az új világgal, hogyan alakul a viszonya a demokratizálódó államokkal
- **Egyház-politika történelmi mélyponton** (1870), a pápai állam elfoglalása, a kormányok intervenciója az I. vatikáni zsinaton, a pápai tévedhetetlenség kapcsán
- **Nem sikk a vallásosság**, divat a szabadkőművesség. A papságot fáradt, kiüresedett hivatalnok-rétegnek mondják, mely kimerül az adminisztrációban és a vagyon biztosításában-kezelésében. Közben Bp. belvárosában lassan már csak a ferencesek gyóntatnak...
- **A 19. sz. végére változni kezdett mindez**, s a megújulás mozgató-rugója a máriás lelkeség volt

Mária hív, Mária üzen...

- **A régi tanítások új formákat, új kifejeződést találnak**, Lourdes, Fatima üzenetei a legkisebb falvakba is eljutnak, az ifjúság Mária-kongregációkba rendeződik, rózsafüzér-társulatok soha nem látott számban, májusi- és októberi ájtatosságok új időpontokban...
- **Mária tisztelete 1950-re a csúcson**, ezzel együtt lelkiekben-aktivitásban ereje teljében volt az egyház (papok, lelkészségek száma, egyesületek, mozgalmak sora, szerzetesek tömegei, missziós sikerek stb. ((Olasz ateisták madonna-tisztelete...))
- **Érdekes eltérés** volt az intézményes-politikai nehézségek („döcögés”) és a lelki megújulás sikere között

Meghatározó jezsuita szerep a Mária-tiszteletben

- **Irodalmi tevékenység:** könyvek, folyóiratok, újságcikkek pl. Mária-kert, Szűz Mária Virágos Kertje 1885-1925 Kalocsa, 1926-1937 Bp. szerk. Tóth Mike és Zsíros Ferenc SJ (53 évf.)
- **Mária-kongregációk:** 1870-től, különböző korosztályoknak, Szent József, Szent Szaniszló, Szent Alajos „zászlói” alatt, több korosztályt megmozgatva, újszerű keretekkel, önképzőkör-jelleggel, Kongregációs Értesítőkkel 1895-től, Komárik István SJ szerkesztésében, a bp-i Mária-Kongregáció lap kiadásáig (1907-ig), példáját országszerte követték (előzmény: Rosty Kálmán füzetek 1875-1888)
- **Események:** Mária-akadémiák, zarándoklatok (Andocs, stb.), díszes ünnepek (átalakított főoltár, virágok sokasága)
- **Papnevelés:** jezsuita diákok nagy aránya a kispapok között, küsszeminárium nevelői (hivatás-előkészítés)
- **Ösztönző, kezdeményező szerep:** iskolanővéreknél, egyéb helyeken országszerte

A Mária-tisztelet különös „aktualitása” 1950-ben

- **1950-ben:** Szűz Mária mennybevételének dogmatizálása
- **1947-48-as Boldogasszony-év** eseményei Mo-on, Nemzeti Mária-kongresszus Bp. 1947. okt. 4-7, egyházmegyei program Baján: 70-80 ezer résztvevővel, 1948. jún.12-13-án
- **Zarándokok tömegei,** Kisasszony napján pl. 1500-an indulnak el Vodicára Sükösről (kb. 4 ezer lakosból)
- **Mária-enciklopédia:** 1950-ben a Nemzetközi Mária Központ (Róma) kezdeményezése volt a nemzetközi adatgyűjtés, mely a kalocsai egyházmegyében is megtörtént. A közlés akkor megghiúsult, de az „enciklopédia” 65 évvel később, levéltári forráskiadványként mégis elkészülhetett...
- **A Mária-kultusz gyakorlata,** tárgyi emlékei terén meghatározó volt az utóbbi 100-150 év
- Mindeközben **megkezdődött az intézményes üldöztetés,** cél a megosztás, megtörés...

Rövid ismertető a könyv tartalmáról

- **Bevezető:** a közölt források ismertetője, létrejötte, *hogyan használjuk a könyvet?*
- **Forrásközlés, adattár:** az egyházmegyei *sematizmusok adatai* (egyházszervezet, templomok, misézési helyek, titulusok, kegyurak, egyesületek, szerzetesek, lakosság vallási megoszlása, nyelvhasználat) és a *Mária-enciklopédiához küldött jelentések szövegei* (Máriához kapcsolódó templomok, kápolnák, képek, szobrok, írások, énekek, szokások, ájtatosságok, búcsújárások)
- **Segédletek:** Mária-naptár, művészettörténeti áttekintés, képjegyzék, Mária-bibliográfia, mutatók

Mária-enciklopédia

**Szűz Mária tiszteletének
21. századi öröksége**

I. A Mária Enciklopédia háttere: felmérő munka az egyházmegyében.

- 1950-ben az ún. **kisegyházmegye** területének Mária emlékeit vették számba.
- Ekkor megadott szempontok alapján kellett jelentést tenniük a plébániáknak, kb. **80 %-ban vissza is küldték azt.**
- **Nem érkezett válasz:** Bócsa, Csávoly, Gara, Kecel.
- **Nemleges válasz:** Mélykút, Tompa.
- Felmérési munkánkat az 1950-es felmérési anyag (KFL) alapján kezdtük meg és a **kisegyházmegye területét** jártuk be.
- Az 1950-es felmérési anyag alapján **felvettük a jegyzékünkbe a templomterekben található képzőművészeti** (oltárképeket, festményeket, falképeket, szobrokat) emlékeket ill. a **kültéren álló, különféle szakrális emlékeket** (szobrokat, képházakat)
- **Nem kerültek be a jegyzékünkbe az iparművészet emlékei:** ötvöstárgyak, liturgikus öltözetek, kivéve az üvegablakok.
- **A felmérés során leírások és fotók készültek.** Előbbieket a levéltári kutatások adataival egészítettük ki.
- **Tapasztalat:** az 1950-es jelentésekhez képest jóval gazdagabb emlékanyaggal találkoztunk.
- **Okai:** főleg a félelem dominálhatott a szűkszavú jelentések elkészítésében.

II. Az egyházmegye Mária-kultusszal kapcsolatos emlékei

- **Korszakát tekintve:** egy középkori (Hajós), néhány 18. századi és főleg 19-20. századi tárgyi örökség.
- **Készítő mesterek, műhelyek:** barokk kismesterek (cseh, morva, szilézia, bajor és egyéb németajkú művészek), osztrák festők, hazai művészek (ők is a bécsi Képzőművészeti Akadémián tanultak)
- **19. század második felében megjelennek a kegysergyártó cégek:** Oberbauer Alajos (majd Oberbauer A. Utóda), Réta és Benedek, Bittner és Társa, Schmidt János, ill. bécsi és müncheni cégek
- **19. század második felétől** nagy számban érkeztek az ún. **tirol szobrok** a kalocsai egyházmegyébe is

Festmények, oltárképek

Előkép: a bécsi Stephansdomban

Baja, Pádulai Szent Antal templom

Stettner Sebestyén (1699-1758)

Szűz Anya átnyújtja a
skapulárét Stock Szent
Simonnak

**Hanisch Mátyás
(1754 körül-1806)**

**Szűz Anya a pestis ellen
védő szentekkel: Szent
Rókussal, Szent
Sebestyénnel és Palermói
Szent Rozával**

Szűz Mária mennybevétele

Tordy Antal (1795-?)

A kalocsai főszékesegyház egykori oltárképe

Pesky József (1895-1872)

Tiziano Vecellio (1480 körül-1576)

**Leopold Kupelwieser
(1796-1862)**

Joseph Kessler (1825-1887)

Jakobey Károly (1826-1891)
vaskúti oltárképei

Szobrok

Akasztói „kontyos” Mária szobor

- A soltszentimre templomromnál találtak rá (Árpád-kori, 11-13 között épült, 14. századi hozzáépítés)
- 1950-ben magántulajdonban volt a jelentés szerint. Ősrégi faszobor, konttyal, jobb tenyerén az ülő Jézussal. 94 cm magas, 16 kg.
- Egy kis kápolna fülkében volt az eredeti templom előtt, ami lényegében templomot is helyettesítő épület volt. A település 1711 után újraneépesedik, de templom csak 1744-ben épült.
- 1941-ben megkezdődött a templom átépítése, súlyos árvíz. Ekkor lebontották a Mária-szobor fülkéjét.
- A szobrot magántulajdonba került. 1950-es jelentés szerint „elcserélték”.

Bihlantigeni Madonna, Ulm

Szent István (Jezsuita) templom

Garai Szent László templom

**Magyarok
Nagyasszonya**

Üvegablakok

Falképek

Kontuly Béla (1904-1983)

Szűz Mária hét öröme

**Búcsújáróhelyek a
Kalocsa-Kecskeméti
főegyházmegyében**

Szent Imre templom
Hajós

Szent Imre templom

Hajós

**Főoltár jelenlegi formája a
kegyszoborral**

Krasznai Lajos fotója a szobor restaurálásának megkezdése előtt

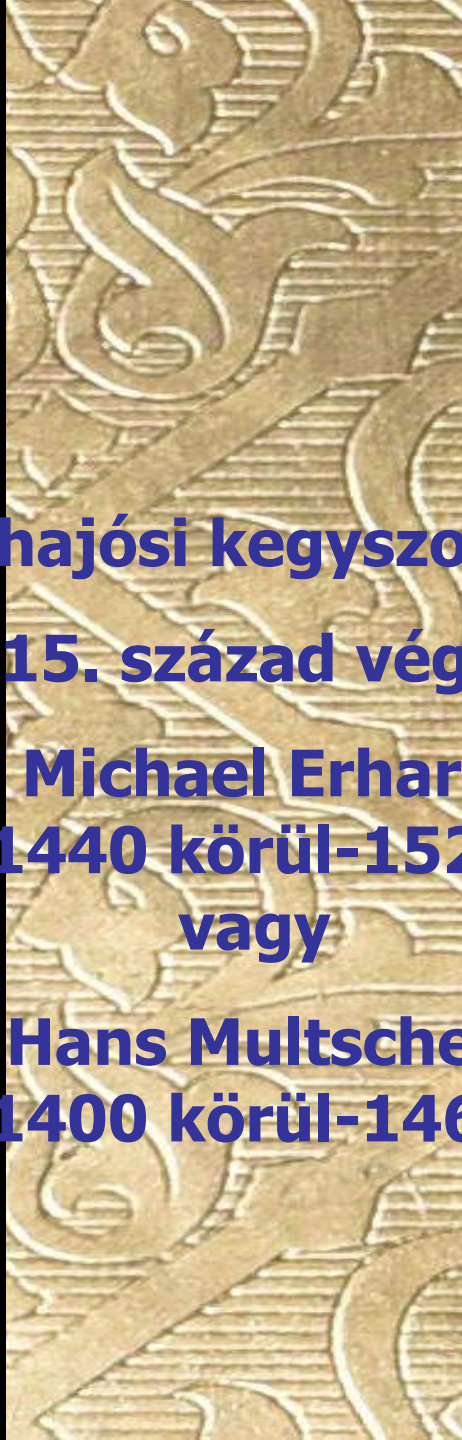

A hajósi kegyzsobor

15. század vége

**Michael Erhart
(1440 körül-1522)
vagy**

**Hans Multscher
(1400 körül-1467)**

A kegyzsobor 1988-1989-es restaurálása

Vodica - Máriakönnye

**A vodikai kápolna
kegyképe**

Segítő Szűz Anya

The background of the slide features a repeating, embossed or woven pattern in a gold or light brown color. The pattern consists of stylized, interlocking floral or foliate motifs, possibly resembling a damask or brocade design. The overall texture appears slightly grainy, typical of a printed or woven material.

Köszönöm a figyelmet!